

Максименко А.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Maksymenko A.V.
PhD,
Associate Professor Department of International Accounting and Audit
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ОФШОРНІ МЕХАНІЗМИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОПОДАТКУВАННІ

OFFSHORE MECHANISMS IN EUROPEAN TAXATION

Анотація. У статті досліджено особливості податкового планування з використанням офшорних механізмів. Ідентифіковано специфічні особливості європейського офшорного бізнесу, а також оцінено перспективи його трансформації. Охарактеризовано превентивні заходи ЄС проти ухилення від сплати податків.

Ключові слова: податкове навантаження, податкова політика, податкове регулювання, офшорні компанії, офшорні схеми.

Вступ та постановка проблеми. Офшорні механізми стали одними з найпоширеніших корпоративних інструментів, що забезпечують оптимальне проведення закордонних операцій. Застосування податкового планування з використанням офшорних схем дає змогу значно знизити податкове навантаження компанії та залучити ці кошти на додатковий розвиток. А використання офшорних механізмів в європейському оподаткуванні зумовлено бажанням отримувати не тільки чисті податкові пільги, але й інші унікальні складові офшорного бізнесу, такі як податкове планування вищої якості, висока репутація та надійність офшорної структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування офшорних зон загалом та офшорних компаній зокрема стало предметом дослідження багатьох вчених. Так, зокрема, І. Кобушко, Я. Говорун, С. Панченко [1] розглядають ведення офшорного бізнесу як засіб зростання інвестиційного потенціалу. І. Приварникова та А. Галяєнко [2] в своїй роботі належну увагу приділяють основним причинам формування офшорних зон. Н. Москаленко [3] досліджує питання функціонування офшорного бізнесу, аналізуючи його позитивні та негативні ознаки. І. Д'яконова [4] зосереджує увагу на регулюванні діяльності офшорних зон, детінізації обігу капіталу та підвищенні фінансового потенціалу світового фінансового ринку. Однак в більшості досліджень та публікацій вітчизняні та іноземні вчені розглядають офшори як негативне явище у світовій економіці і, виходячи з цього, будують структуру своїх досліджень. Серед них слід назвати таких, як А. Абалкіна, В. Балашов, А. Кобхам, Г. Роулінгс, О. Манзюк, С. Піккіото, Н. Сулік та А. Якушева. Наше дослідження має за мету продемонструвати доцільність використання європейських офшорних центрів у міжнародному бізнесі.

Метою статті є уточнення напрямів податкового планування з використанням офшорних механізмів та виокремлення специфічних особливостей європейського офшорного бізнесу.

Результати дослідження. Нині в світі існує значна кількість країн і територій, які надають податкові пільги аж до повного звільнення від податків зареєстрованим там компаніям, що використовуються в міжнародному бізнесі.

Такі країни і території зазвичай називають офшорними зонами або міжнародними офшорними центрами. Завдяки розвитку міжнародного економічного співробітництва та лібералізації зовнішньоекономічних відносин використовувати офшори мають можливість платники податків практично всіх країн світу.

Офшорні компанії мають певні характеристики:

- звільнення від сплати податків, як особистих, так і корпоративних, а також сплата щорічного фіксованого збору;
- конфіденційність стосовно права власності та управління (не передбачено державних реєстрів директорів та акціонерів);
- нескладне управління і адміністрування (потрібно сплачувати тільки фіксовану суму на рік);
- відсутність вимог до фінансової звітності;
- широкі можливості для бізнесу (можливість здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність за умови, що бізнес не підлягає вимогам з ліцензування);
- швидкий процес реєстрації і запуску компанії.

Високий податковий тягар, що існує в деяких економічно розвинених країнах, змушує платників податків використовувати офшорні механізми з метою податкової економії. Згідно зі звітом “Paying Taxes” на 2017 рік середня ставка податкового навантаження в Європі складає 40,3%, необхідно 164 години для сплати податків та здійснення 11,8 платежів, зокрема 12,4% належить податку на прибуток, 26,3% – податкам на робочу силу, 1,6% – іншим податкам. Європа активно проводить реформи щодо впровадження електронних систем подачі та сплати податків останніми роками. Податкове навантаження в країнах ЄС протягом попередніх років зросло, незначно зменшившись лише у 2015 році. Зменшуються переважно лише податки на соціальне страхування [5].

Ставки корпоративного податку по країнам ЄС значно відрізняються. Найвищі ставки зафіксовані на Мальті (35%), у Франції (33,3%), Бельгії (33%) та Греції (29%). Найнижчі – в Ірландії та на Кіпрі (12,5%), в Болгарія (10%) та Угорщині (9%) [6]. Тому питання вибору фінансового механізму використання офшору, який би дав змогу здійснити оптимальне податкове планування у сучасних умовах для компаній, є надзвичайно важливим.

Як свідчать дані, особливостями європейських офшорних компаній є можливість отримати номер VAT (реєстраційний номер облікової картки платника податків) та EORI (Economic Operator Registration and Identification). Останній необхідний, якщо офшорна компанія планує здійснювати імпорт або експорт товарів чи послуг з або у країни поза межами ЄС.

У зв'язку зі стрімким розвитком офшорних центрів виникла необхідність регулювання їх діяльності з метою уникнення використання офшорів для ведення незаконного бізнесу. Регулюванням офшорного бізнесу займаються такі міжнародні організації, як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і Міжнародна група з протидії відмиванню грошей (ФАТФ), формуючи низку рекомендацій до офшорних центрів.

Нині універсального, єдиного списку офшорів немає. Кожна країна, кожна міжнародна організація, іноді кожне відомство в рамках однієї країни складають власний список офшорів, кількість яких сьогодні вимірюється десятками: до 30% країн світу мають ті чи інші ознаки офшорів. Деякі країни не вважаються офшорами, проте під їх юрисдикцією можуть знаходитися території (зони), що мають явні ознаки офшорів [7].

У ОЕСР є поняття «чорних списків» і «сірих». В «чорні списки» входять країни, які не приймають жодних умов реформування внутрішньої законодавчої системи, запропонованих ОЕСР (нині цей список вже порожній [8]). «Сірий список» включає країни, які згодні прийняти висунуті організацією умови, але ще не встигли їх реалізувати. Основні умови, які висуває ОЕСР, такі: підписання міжнародних угод щодо обміну податковою інформацією, посилення контролю за діяльністю компаній усередині держави для боротьби з відмиванням коштів. ОЕСР оцінює країни за такими критеріями, як наявність інформації, її доступність, а також можливість обміну інформацією [9].

Компанії з офшорних зон, які потрапили в «чорні списки», відчувають певні обмеження і пильний контроль. Так, багато європейських банків відмовляються працювати з офшорними компаніями, відкривати рахунки, видавати кредити. Якщо рахунки все ж таки відкривають, то за ними встановлюється пильний контроль з боку державних органів країни, де перебуває банк. Крім того, багато європейських компаній відмовляються співпрацювати з офшорними, оскільки це може негативно відбитися на їхній репутації.

Існує думка, що списки, опубліковані ОЕСР та Міжнародним валютним фондом, які використовують різні критерії для визначення податкових притулків, є високо політизованими. Водночас індекс фінансової секретності податкової юстиції та список «Oxfam» з найгірших корпоративних податкових гаваней є більш корисними. Крім того, ефективним для оцінки офшорних фінансових центрів є індекс офшорної інтенсивності, розроблений «Jan Fichtner» [10] шляхом визначення пропорції між іноземним капіталом (прямі іноземні інвестиції) та розміром вітчизняної економіки. При цьому слід враховувати дані не на рівні країни, а на рівні компанії. Поставивши питання про те, які країни та юрисдикції відіграють певну роль у корпоративних ланцюжках власності, що не відповідає розміру їх вітчизняної економіки, можна ідентифікувати складну глобальну мережу офшорних фінансових центрів.

За допомогою цього методу можна дослідити, якими юрисдикціями користуються корпорації, що намагаються зменшити оподаткування. Держави, що є офшорними трансферними центрами, використовуються для забезпечення передачі капіталу без оподаткування завдяки численним податковим угодам, низьким або нульовим

податковим витратам, розвиненій правовій базі та надійній репутації.

Як свідчать дані дослідження, декілька великих країн, зокрема Нідерланди, Велика Британія, Швейцарія, Сінгапур та Ірландія, служать світовими каналами трансферу грошей до офшорних фінансових центрів. Разом ці п'ять каналів передають 47% корпоративних офшорних інвестицій від податкових гаваней. Аналізуючи структуру цих каналів, слід зазначити, що на Нідерланди припадають 23%, на Велику Британію – 14%, на Швейцарію – 6%, на Сінгапур – 2%, на Ірландію – 1%.

Кожна юрисдикція спеціалізується як на географічному, так і в промисловому секторах. Наприклад, Нідерланди віддають перевагу холдинговим компаніям, тоді як Люксембург сприяє адміністративним послугам. Географічна спеціалізація Гонконгу полягає у поєднанні з Британськими Віргінськими островами та Тайванем.

Ці розрахунки спростовують міф про податкові притулки як екзотичні далекі острови, які важко, якщо не неможливо, регулювати. Багато офшорних фінансових центрів є високорозвиненими країнами з сильним регуляторним середовищем.

Якщо розглядати європейські країни не як канали трансферу грошей в офшорні юрисдикції, а як кінцеві податкові притулки, то слід зазначити, що, незважаючи на останні економічні потрясіння, Кіпр залишається найбільш популярною юрисдикцією серед іноземних інвесторів. У ЄС не існує гнучкішої системи оподаткування, ніж на Кіпрі. Товариства з обмеженою відповідальністю Кіпру ефективно працюють для внутрішньодержавних торговельних операцій з ПДВ та з низькою ставкою податку на прибуток компаній (12,5%), а також з додатковими можливостями зменшення податкового тягаря. Торговельні компанії-нерезиденти уникають оподаткування доходів та дивідендів. Компанії-резиденти користуються величезною кількістю договорів про подвійне оподаткування та директивами ЄС.

Законодавство Болгарії базується на правилах ЄС (член ЄС з 2007 року). Болгарія прийняла найпопулярніші директиви ЄС (про ПДВ, відсотки та роялті, материнське дочірне підприємство тощо). Водночас Болгарія зберігає одну з найнижчих ставок податків на прибуток підприємств у Європейському Союзі – 10%. Розподіл дивідендів приватним особам та суб'єктам-нерезидентам регулюється лише прибутковим податком в розмірі 5%. Власники-акціонери резиденти ЄС користуються податковою ставкою податку в 0% згідно з Директивою про материнське підприємство ЄС.

Гібралтар має унікальний статус в межах Європейського Союзу, який пропонує компаніям-нерезидентам повністю звільнитися від оподаткування. Гібралтарська компанія є об'єктом оподаткування, якщо її директор та акціонери не проживають у Гібралтарі, а прибуток не перераховується до банків Гібралтару. Гібралтар не вступив до Спеціальної спілки ЄС. Як результат, він знаходиться поза зоною ПДВ.

Литовські компанії, як правило, вибираються для торгівлі в Європі через низьке оподаткування та зручне географічне розташування. Корпоративний податок становить лише 15%. Дивіденди можуть бути сплачені на 0%, якщо умови виконуються (холдингова компанія володіє принаймні 10% акцій не менше 1 року). Малі компанії з обігом менше 250 тис. євро користуються зниженим податком на прибуток – 5%. Литовську компанію можна легко придбати, підтримувати її діяльність теж просто.

Нідерланди є досить привабливим варіантом для оптимізації оподаткування. Податки на бізнес в Нідер-

ландах дуже низькі, як і податки на проценти та дохід від ліцензування. Податкова політика в Нідерландах залучила 127 мільярдів доларів з транснаціональних компаній. Вражаючи 48% компаній з рейтингу “Fortune 500” створили принаймні одну компанію з обмеженою відповідальністю в Нідерландах. Податкові пільги, що називаються звільненням від участі у бізнесі, знімають податковий тягар з дивідендів та приріст капіталу, які нараховуються за межами країни. Роялті також вільні від оподаткування в Нідерландах.

Розвиток офшорних механізмів значною мірою стимулюється диспропорційністю економічного розвитку країн і регіонів, асиметричністю міжрегіонального, міжгалузевого і міжсекторального розподілу фінансових ресурсів, а також неоднорідністю податкових систем. При цьому слід враховувати, що розвиток офшорних зон в Європі формується під впливом загальної політики ЄС. Провідна тенденція розвитку офшорних механізмів в європейському оподаткуванні на початку третього тисячоліття визначається синергетичною дією певних факторів. Йдеться, зокрема, про те, що міжнародні організації будуть чинити тиск на офшорні структури, запобігаючи проявам режиму конфіденційності та стимулюючи обмін податковою інформацією. З іншого боку, розширення кордонів ЄС та посилення конвергенції в європейському регіоні будуть стимулювати податкову гармонізацію єдиної Європи.

Більшість країн намагається протистояти проявам офшорної діяльності і створювати законодавчі перешкоди для їх роботи. Зокрема, європейська інтеграція, що у свій час стимулювала розвиток офшорних зон у Європі, на сучасному етапі загрожує їм знищенням. Переважно це відноситься до тих юрисдикцій, які входять в ЄС (Гібралтар) або знаходяться в Європі (наприклад, Швейцарія), або асоційовані з членами ЄС (наприклад, Британські Віргінські острови). Директиву Ради ЄС «Про податок на збереження», що передбачає обмін податковою інформацією про вклади резидентів ЄС в банках інших країн ЄС або введення податку у джерела (виняток, який зробили для Бельгії, Люксембургу, Австрії), низка спостерігачів вважає черговим кроком у напрямі фактичної відмови від поняття банківської таємниці. Незважаючи на гострі суперечки, ця Директива вступила в силу з 1 липня 2005 року. Острови Мен, Гернси, Джерсі також були змушені прийняти цю Директиву.

Останніми роками у зв'язку із загальною глобалізацією світового бізнесу зростає участь офшорного сектору в світовій економіці, що привело до збільшення стурбованості суспільства потенційною загрозою незаконних операцій в рамках світової фінансової системи. Підтвердженням цього факту є рішення Європейської Комісії про стягнення 13 млрд. євро плюс відсотків несплачених податків в Ірландії і деяких інших європейських кра-

їнах від корпорації “Apple”. Як свідчать дані, з 1991 по 2007 роки ірландські податкові органи знизили податкову ставку для “Apple” із законодавчо встановлених 12,5% до майже 1% [11]. Таке рішення є порушенням правил державної допомоги ЄС, що застерігає держави-члени від надання пільгового режиму конкретним фірмам.

Водночас у 2015 році Комісія дійшла висновку, що Люксембург і Нідерланди надали податкові пільги для “Fiat” і “Starbucks” відповідно. У січні 2016 року Комісія виявила, що окремі податкові пільги, що надаються в Бельгії трьом десяткам транснаціональних корпорацій, є незаконними відповідно до правил державної допомоги ЄС. Комісія також має два поточні розслідування податкових пільг, які привели до державної допомоги Люксембургу, що надавав привілейовані ставки “Amazon” і “McDonalds” [11].

Як превентивний захід проти ухилення від сплати податків кілька країн ЄС (перш за все, Франція) вважають узгодження корпоративного податку в Європейському Союзі. Ця тема була піднята в 2011 році на зустрічі міністрів фінансів ЄС і отримала підтримку з боку Німеччини і низки інших країн, таких як Фінляндія. Це стимулювало ще один раунд дискусій в 2015 році. Але велика група країн на чолі з Великобританією, Ірландією, Чехією і Польщею заперечує, що податкова політика не є частиною загальних правил ЄС і належить до компетенції держав. Зрештою, остання група виграла, але тепер її позиція значно ослаблена через Ірландію, яка підпала під підозру за порушення правил, і Велику Британію у зв'язку з наслідками голосування Brexit. Країни Східної Європи залишилися захищати суверенну податкову політику самостійно.

Висновки. На основі проведеного дослідження доходимо висновків, що основною, проте не єдиною причиною виникнення та еволюції офшорних юрисдикцій є глобалізація. Нині передбачити подальший розвиток діяльності офшорних центрів складно, адже, з одного боку, сучасні взаємини промислово розвинених країн і офшорних зон характеризуються тенденцією до викорінення офшорних режимів, особливо в межах Європи, а з іншого боку, в умовах глобалізації міжнародних економічних відносин, коли економіки окремо взятих країн характеризуються відносинами взаємопроникнення й формують новий економічний простір, розбіжності в рівнях оподаткування можна розглядати як ще один фактор конкурентної боротьби. Саме тому країни, що не мають інших значних конкурентних переваг, використовуватимуть цей спосіб і надалі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з регулюванням питань максимальних і мінімальних ставок податків, оподаткування руху товарів та послуг між країнами ЄС, а також боротьби з уникненням від оподаткування і виведенням прибутків за кордон.

Список використаних джерел:

1. Офшорні зони як засіб зростання інвестиційного потенціалу / [І. Кобушко, Я. Говорун, С. Панченко] // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 1. – С. 182–187.
2. Приварникова І. Еволюція та значення офшорної діяльності для розвитку міжнародного бізнесу / І. Приварникова, А. Галаянко. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Ekpr/2009_27/Stati/4PDF.pdf.
3. Москаленко Н. Проблеми, зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання / Н. Москаленко // Гроші, фінанси і кредит. – 2009. – № 10. – С. 117–121.
4. Д'яконова І. Діяльність офшорних зон у міжнародних фінансових відносинах: значення та регулювання / І. Д'яконова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 14–20.
5. Paying Taxes // World Bank Group and PwC. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2017.pdf>.
6. Deloitte Corporate Tax Rates 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-corporate-tax-rates.pdf>.

7. Катасонов В. «Чорні діри» світової фінансової системи / В. Катасонов // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/204.htm.
8. List of Unco-operative Tax Havens // Official site of OECD. Committee on Fiscal Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/countries/monaco/listofunco-operativetaxhavens.htm>.
9. Tax Transparency 2015. Report on Progress // Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/tax/transparency/global-forum-annual-report-2015.pdf>.
10. These five countries are conduits for the world's biggest tax havens / [J. Garcia-Bernardo, E. Heemskerk, F. Takes, J. Fichtner] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://theconversation.com/these-five-countries-are-conduits-for-the-worlds-biggest-tax-havens-79555>.
11. Djankov S. Tax policy and state aid in the EU / S. Djankov [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/tax-policy-and-state-aid-in-the-eu>.

Аннотация. В статье исследованы особенности налогового планирования с использованием оффшорных механизмов. Идентифицированы специфические особенности европейского оффшорного бизнеса, а также оценены перспективы его трансформации. Охарактеризованы превентивные меры ЕС против уклонения от уплаты налогов.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, налоговая политика, налоговое регулирование, оффшорные компании, оффшорные схемы.

Summary. The features of tax planning with the use of offshore mechanisms are investigated. The specific features of the European offshore business have been identified and the prospects for its transformation have been assessed. EU preventive measures against tax evasion are described.

Key words: tax burden, tax policy, tax regulation, offshore companies, offshore schemes.